

Innst. 373 L

(2012–2013)

Innstilling til Stortinget fra familie- og kulturkomiteen

Prop. 105 L (2012–2013)

Innstilling fra familie- og kulturkomiteen om endring i barnelova (farskap og morskap)

Til Stortinget

1. Sammendrag

1.1 Proposisjonens hovedinnhold

Farskap til nesten halvparten av barna som årlig fødes i Norge fastsettes etter pater est-regelen, som legger til grunn at morens ektemann er faren til barna hun føder. Prinsippet er sentralt i familieretten, og har vært et mønster for lovgivningen i de fleste europeiske land. Departementet har vurdert om denne regelen også bør gjelde for samboende foreldre, men vil ikke gå inn for en slik endring, bl.a. fordi det ikke finnes noen tilfredsstillende dokumentasjon for at foreldrene faktisk lever sammen på fødselstidspunktet. For å heve anseelsen til farskapserkjennelsen når foreldrene er ugifte, fremmes det forslag om å endre lovens begrepsbruk, slik at ugifte fedre skal erklære farskap. Videre bør det ved oppfølgingen av lovendringene legges til rette for at etablering av farskap for ugifte kan gjennomføres på en mer verdig og høytidspreget måte.

Fra 2005 har farskap kunnet fastsettes ved ensidig erklæring fra en mann som er registrert på samme adresse som moren i folkeregisteret. Dette gjelder selv om moren ikke er enig i farskapsfastsettelsen. Farskapet vil gjelde fram til en eventuell avgjørelse i farskaps sak endrer det. Departementet foreslår å oppheve regelen, slik at det er nødvendig at både mor og far er enige, for at farskap skal kunne fastsettes ved erkjennelse. Etablering av farskap innebærer vesentlige og omfattende juridiske konsekvenser som samværsrett, forsørgelsesplikt og arverett. Det bør derfor

ikke fastsettes automatisk på bakgrunn av felles adresse i folkeregisteret eller på bakgrunn av en ensidig erklæring fra en av foreldrene.

I dag kan barnet, moren, faren og en person som mener han er far til et barn til enhver tid reise sak for å endre farskap som følger av ekteskap eller erkjennelse. Tidligere var adgangen til å reise sak om endring av farskap begrenset av tidsfrister, men disse ble opphevet i 2002. Lovendringen i 2002 ga også mulighet for gjenopptakelse av farskapsdom som hadde blitt avsagt av retten uten at det forelå DNA-analyse. Det foreslås nå en gjeninnføring av tidligere frister for foreldrenes og tredjemanns adgang til å anlegge sak om endring av farskap fastsatt ved pater est-regelen eller erkjennelse. Barnet skal alltid kunne reise sak uavhengig av tidsfrister. Det foreslås videre en bestemmelse om at barnet skal kunne få kunnskap om sin biologiske far uten at dette får konsekvenser for farskapet. Adgangen til å kreve en dom om farskap gjenopptatt fordi den ble avsagt uten DNA-analyse foreslås videreført.

Farskap kan endres administrativt dersom en annen mann erkjenner farskap og erkjennelsen blir godtatt skriftlig av moren og den som har vært regnet som far. Det er videre et vilkår at Arbeids- og velferdsdirektoratet finner det trolig at den andre mannen er far til barnet. Det foreslås å lovfeste krav om DNA-analyse som bekrefter farskapet, for at arbeids- og velferdsetaten skal kunne fatte vedtak om endring av farskap. Videre foreslås det at saken sendes til domstolen for avgjørelse, dersom et barn over 18 år ikke samtykker til endring av farskapet.

Det offentlige har ansvar for at det fastsettes farskap til barn, hvor dette ikke er etablert ved barnets fødsel. Barnets rett til å få fastsatt farskap anses som så viktig at morens eventuelle ønske om å hemmeligholde farskapet ikke tillegges vekt. Det foreslås å videreføre gjeldende regler om at det offentlige har

plikt til å fastsette farskap når dette ikke følger av ekteskap eller erklæring/erkjennelse. Det legges til grunn at denne plikten også gjelder når barnet er født i utlandet, men er bosatt i Norge sammen med én av foreldrene. Det foreslås at farskapssak skal kunne behandles i Norge når barnet er bosatt her, uavhengig av om moren eller barnets verge ønsker det.

I tilfeller hvor anerkjennelse av farskap eller medmorskap fastsatt i utlandet avslås, foreslås det å lovfeste at det offentlige har en plikt til å fastsette farskap etter norske regler.

Det er behov for å klargjøre rettstilstanden (barneloven §§ 5 og 81) slik at bestemmelsene blir effektive i surrogatisaker også i tilfeller hvor de norske foreldrene ikke ønsker å medvirke til fastsettelse av farskap eller klarlegging av morskap.

Det foreslås videre å lovfeste at det offentlige skal ha plikt til å avklare morskap, i tilfeller hvor det er uklart hvem som har født barnet. Dette kan for eksempel være aktuelt i tilfeller hvor barnet registreres i folkeregisteret uten at morens identitet oppgis. Plikten skal være begrenset til å gjelde barn som kommer til Norge med en forelder som er bosatt her i landet. Folkeregistermyndigheten skal i disse tilfellene sende melding til bidragsfogden, som skal behandle sak om avklaring av morskap på vegne av det offentlige. Disse sakene vil skille seg fra saker om farskap, hvor DNA-analyse er et bevismiddel som gir tilnærmet fullstendig sikkerhet for fastsetting av farskap. I saker hvor det er tvil om morskap, vil DNA-analyse bare gi opplysninger om hvilken kvinne egget stammer fra, og ikke om hvem som faktisk har født barnet. Det foreslås å gi det offentlige hjemmel til å bringe sak om morskap inn for domstolen, slik at plikten til å avklare morskap i tilfeller hvor dette er beheftet med tvil, kan oppfylles. Videre foreslås det å lovfeste jurisdiksjonsregler for når norsk domstol kan behandle saker om morskap.

Barnelovens ordning med farskapsforelegg framstår som lite hensiktsmessig, fordi forelegget i seg selv ikke har noen selvstendig betydning for selve farskapsfastsettelsen. Det foreslås å oppheve ordningen med farskapsforelegg, noe som innebærer en forenkling av prosessen. Dette medfører en vesentlig forenkling i lovteksten. Departementet går inn for å beholde muligheten for å erklære farskap uten personlig frammøte, ved at farskap kan erklæres i rekommandert sending fra arbeids- og velferdsetaten.

Sak om farskap skal reises der barnet har hjemting. Denne regelen er absolutt og gjelder også i tilfeller hvor kvinnen og barnet bor på sperret adresse. Arbeids- og velferdsdirektoratet har gjort departementet oppmerksom på at de har plikt til å reise sak

om farskap, og at de ved å reise sak kan avsløre oppholdssted for mor og barn og dermed sette deres sikkerhet i fare. For å unngå å avsløre morens adresse foreslås det å gjøre Oslo til alternativt verneting i farskapssaker hvor kvinnen og barnet bor på sperret adresse.

Videre foreslås det regler for forenkling av saksbehandlingsreglene og prosessreglene i farskapssaker bl.a. ved at lege og jordmors opplysningsplikt til Arbeids- og velferdsdirektoratet i farskapssaker oppheves, at bestemmelsen som forbyr bevisføring om partenes seksuelle forhold oppheves og at reglene om tvangsbet for gjennomføring av blodprøvetaking oppheves.

I tillegg fremmes det forslag om en del mindre endringer av redaksjonell art.

1.2 Etablering av farskap

1.2.1 *I ekteskap*

1.2.1.1 DEPARTEMENTETS VURDERINGER OG FORSLAG

Pater est-regelen omfatter om lag halvparten av barna som fødes i Norge.

Pater est-regelen er en presumsjonsregel som bygger på at morens ektefelle i de fleste tilfeller også er barnets biologiske far. Pater est-regelen har en høy treffsikkerhet når det gjelder å legge det rettslige farskapet til den mannen som er barnets biologiske far.

Farskapsutvalget forespurte Rettsmedisinsk institutt (RMI) om andelen barn i Norge som har en annen biologisk far enn morens ektefelle. RMI påpeker at det ikke finnes norsk forskning på området, men anslår at denne raten for barn født i Norge de siste 20 årene vil ligge nærmere 1 enn 2 prosent. Utvalget fastslår på denne bakgrunn at det ikke er grunnlag for legmannsoppfatningen av at opptil 10 prosent av barna født i ekteskap har en annen biologisk far enn morens ektefelle.

Når loven automatisk utpeker morens ektefelle som barnets rettslige far, skaper dette trygghet for omsorg og forsørgelse fra starten av barnets liv. Pater est-regelen bidrar til å beskytte familien som en sosial enhet rundt barnet og fører bl.a. til at barnet sikres forsørgelse fra begge foreldrene.

Pater est-regelen har vært et mønster for lovgivning på familierettens område i de fleste europeiske land og i verden for øvrig. Når norske farskap skal anerkjennes i andre land og når utenlandsk fastsatte farskap skal anerkjennes i Norge, er det en fordel at regelverket i størst mulig grad er samsvarende.

Regelen fungerer godt for de som er omfattet og er enkel å administrere for offentlige myndigheter, og bør av den grunn opprettholdes.

1.2.2 *Utenfor ekteskap*

1.2.2.1 DEPARTEMENTETS VURDERINGER OG FORSLAG

Pater est-regel for samboere

Departementet har forståelse for synspunktet om at farskap bør fastsettes på samme måte for samboende som for gifte. Det foreligger imidlertid en vesentlig praktisk hindring, idet det ikke finnes noe samboerregister. Ingen som har utredet spørsmålet har funnet det ønskelig med et samboerregister.

Pater est-regelen er en presumsjonsregel: Det er en sterk presumsjon for at morens ektemann er biologisk far til barna hun føder. Presumsjonen vil etter departementets mening være svakere for samboere, som vil være en sammensatt gruppe. I mangel av samboerregister vil det være nærliggende å definere samboere som to personer av motsatt kjønn som er registrert på samme adresse i folkeregisteret. To personer registrert på samme adresse trenger ikke nødvendigvis å leve i et ekteskapsliknende forhold. Ved både å ha en presumsjonsregel i ekteskap og for samboere, vil det kunne oppstå kollisjonstilfeller hvor en av partene i et ekteskap er registrert bosatt på samme adresse som en annen person.

Selv om enkelte av høringsinstansene er for en pater est-regel for samboere, har ingen av dem kommet med realistiske forslag til hvordan det offentlige skal registrere samboerskap. Departementet slutter seg til Farskapsutvalgets konklusjon om at pater est-regelen ikke også bør gjelde for samboere.

Forbedre rutineene for etablering av farskap

Det er tidligere lagt til rette for farskapserkjennelse under svangerskapet, slik at farskapet for barn av ugifte foreldre kan være etablert når barnet blir født. Departementet ønsket ved denne lovendringen å legge til rette for at farskap kan være etablert i god tid før barnets fødsel.

Departementet støtter utvalgets forslag om å endre begrepsbruken, slik at farskap skal erklæres. Dette vil føre til endringer i barneloven §§ 4, 4a, 6, 7, 10, 11, 13, 26 og 80. Farskapsutvalget har påpekt at rutineene rundt etablering av farskap for ugifte foreldre har rom for forbedring. Det er et mål at erklæring av farskap skal ha en form som oppleves som verdig og høytidelig av foreldrene. Det foreligger betydelig forbedringspotensial både med tanke på tidspunkt og sted for erkjennelsen/erklæringen, og for begrepsbruk og utforming av dokumentene som benyttes. Departementet vil vurdere dette under arbeidet med ikraftsetting av lovendringene.

1.2.3 *Samboeres adgang til å erkjenne farskap uten mors medvirkning*

1.2.3.1 DEPARTEMENTETS VURDERINGER OG FORSLAG

En mann kan etter barneloven § 4 tredje ledd erkjenne farskap uten morens samtykke når han bor sammen med moren. Vilkåret er at kvinnen og mannen er folkeregistrert på samme adresse i folkeregisteret eller erklærer i melding til folkeregisteret at de bor sammen. Utvalget foreslår å oppheve denne ordningen.

Det finnes ikke oversikt over antall farskap som er fastsatt etter denne regelen. Det er imidlertid grunn til å tro at omfanget er marginalt, både fordi regelen er lite kjent, men også fordi kvinner ved svangerskapskontroll normalt oppgir far til barnet sammen med egne personalia og helseopplysninger.

Departementet legger vekt på at kvinner og menns påstander om farskap så vidt mulig bør behandles likt, og at det er lite tjenlig at farskap kan fastsettes ved ensidig påstand fra mannens side, mens kvinnens påstand alene ikke er tilstrekkelig til å fastsette farskap. Departementet mener imidlertid ikke at det bør innføres mulighet for kvinner til å pålegge menn farskap de ikke samtykker i, selv om partene er registrert på samme adresse i folkeregisteret.

Departementet anser utvalgets forslag som godt begrunnet, og legger vekt på at det støttes av de høringsinstansene som har uttalt seg. Dersom kvinnen fastholder at samboeren ikke er far til barnet, eller at det er usikkert om han er det, mener departementet at det vil tjene alle parter om spørsmålet avklares før en plassering av farskapet finner sted. Farskap innebærer vesentlige og omfattende juridiske konsekvenser som forsørgelsesplikt, arverett osv. og departementet mener at det derfor ikke bør fastsettes på bakgrunn av ensidig erklæring fra mor eller far.

1.2.4 *Offentlig ansvar for at farskap fastsettes for alle barn*

1.2.4.1 BARN FØDT I NORGE

1.2.4.1.1 *Departementets vurderinger og forslag*

Barns rett til å kjenne sine foreldre er bl.a. beskyttet av Barnekonvensjonen og regnes som en grunnleggende menneskerettighet. For at barn skal få oppfylt denne rettigheten, er det en forutsetning at det offentlige tar skritt for å fastsette farskap i tilfeller hvor foreldrene ikke gjør dette selv, eller i tilfeller hvor foreldrene ikke ønsker eller motarbeider en offentlig fastsettelse. Barnelovens hjemler for å benytte tvang for å innhente nødvendige blodprøver for farskapsfastsetting, gir uttrykk for lovgivers syn på alvorlighetsgraden ved å prøve å unndra seg fastsettelse av farskap. Tvangshjemlene gjelder både for

mødre som ikke vil avgi blodprøve av seg selv eller medvirke til at det kan tas blodprøve av barnet, og mulige fedre som ikke vil avgi blodprøve.

Departementet fastslår at det i dag er tilfredsstillende rutiner for å identifisere sakene hvor farskap ikke er etablert, og det er ikke nødvendig med lovendringer for å endre rutinene i tråd med komiteens innstilling, se Dokument 8:62 (2008–2009) jf. Innst 230 S (2008–2009). For øvrig videreføres gjeldende rett på området.

1.2.4.2 BARN FØDT I UTLANDET

1.2.4.2.1 Departementets vurderinger og forslag

Lovteksten i barneloven § 5 gir ikke uttrykk for begrensninger i det offentlige plikt til å fastsette foreldreskap til barn som er født i andre land. Den faktiske begrensningen oppstår ved at bidragsfogden ikke får melding om sakene. Ved å innføre en plikt for folkeregistermyndigheten til å melde fra til bidragsfogden i de tilfellene de registrerer barn født i utlandet med bare én eller ingen juridiske foreldre, vil bidragsfogden få kunnskap og mulighet til å igangsette sak og følge opp.

Ved å innføre en meldingsrutine fra folkeregistermyndigheten til bidragsfogden, tilsvarende rutine som gjelder ved fødsler i Norge, vil bidragsfogden settes i stand til å kalle inn barnets foreldre og begjære opplysninger for å kunne fastsette foreldreskap. Departementet legger til grunn at det er nødvendig å iverksette en effektiv meldingsrutine for å sikre at bidragsfogden blir kjent med tilfeller hvor det foreligger forpliktelser etter barneloven § 5. Departementet legger til grunn at dette kan gjøres ved en endring av forskrift 25. oktober 1982 nr. 1524 om melding av fødsler, erkjennelse av farskap og melding om valg av navn. Det er dermed ikke behov for å foreslå lovendringer for å innføre en aktivitetsplikt for det offentlige også i tilfeller hvor barnet er født utenlands, men hvor én av foreldrene er bosatt i Norge og barnet registreres i norsk folkeregister.

Departementet slutter seg til at det offentlige skal ha en aktivitetsplikt også i tilfeller hvor barnet er født i utlandet, men bosatt i Norge sammen med en forelder som var bosatt i Norge da barnet ble født. Saken vil så langt mulig behandles som en ordinær farskapssak av arbeids- og velferdsetaten, bl.a. med mulighet for bruk av tvangsgjennomføring av prøvetaking for DNA-analyse i tilfeller hvor de berørte partene ikke ønsker å medvirke til farskapsfastsettelsen.

Når et utenlandsk farskap i disse tilfellene ikke anerkjennes her i landet, vil dette i realiteten innebære at det ikke er fastsatt farskap som regnes som gyldig i barnets bostedsland (Norge). Den overordnede begrunnelsen for at det offentlige skal ha plikt til å

fastsette farskap, vil ha samme styrke i disse sakene. Både av hensyn til forpliktelsene etter Barnekonvensjonen og til barnets beste må det offentlige følge opp sakene, slik at det blir fastsatt farskap også til disse barna. Departementet foreslår å følge opp utvalgets forslag til nytt andre ledd i § 5 om at det offentlige skal ha ansvar for å fastsette farskap også i tilfeller hvor dette opprinnelig er fastsatt i utlandet, men hvor det ikke kan anerkjennes etter § 85.

I tilfeller hvor barnet er født i et annet land, vokser opp der med én av foreldrene og først senere kommer til Norge, enten alene eller sammen med én forelder, finner departementet det ikke rimelig at det offentlige skal ha noen plikt til av eget tiltak å fastsette farskap. Et barn kan i disse tilfellene selv ta initiativ til å få fastsatt farskapet, men det forutsettes at vilkårene for å behandle sak i Norge etter § 81 er oppfylt. Arbeids- og velferdsetatens praktiske muligheter til å få fastsatt farskap vil i disse sakene avhenge av tilgjengelige opplysninger, og om det er mulig å oppspore den oppgitte barnefaren.

Departementet er enig i utvalgets forslag om at farskap eller medmorskap skal kunne fastsettes i Norge når barnet er bosatt her i landet, uavhengig av om moren eller barnets verge ønsker det. Det vises til forslag til endring i ordlyden i barneloven § 81 første ledd bokstav b. I tilfeller hvor anerkjennelse etter § 85 avslås, kan arbeids- og velferdsetaten bare behandle sak om farskap hvor vilkårene i § 81 er oppfylt. Dersom verken mor, far eller barn er eller har vært bosatt i Norge, må saken avvises.

Fordi dette området er rettslig komplekst og kan innebære bruk av tvang, ser departementet det som viktig å tydeliggjøre rettstilstanden og følge opp utvalgets forslag til lovendringer i §§ 5 og 81.

1.3 Endring av farskap

1.3.1 Gjeninnføring av tidsfrister for å reise sak om endring av farskap

1.3.1.1 DEPARTEMENTETS VURDERINGER OG FORSLAG

Det bør ikke være frister for barnets adgang til å reise sak

Høringsrunden viser at nær sagt alle høringsinstanser som har uttalt seg har motforestillinger til å innføre frister for barnets adgang til å reise sak. Departementet slutter seg til høringsinstansene i dette spørsmålet, og ønsker ikke å gå inn for å innføre frister for barnet.

Barnets rett til kunnskap om biologisk tilknytning etter barnekonvensjonen vil være ivaretatt ved at fristene for å reise sak bare vil gjelde for foreldrene, samt for menn som pretenderer å være far, og ikke for barnet selv.

Frister for saksanlegg for far, mor og tredjemann gjeninnføres

Barneloven har i dag få begrensninger i adgangen til å reise sak om endring av farskap. Påberopes det tvil om farskapet, kan både barn, far, mor og en tredjemann som mener han er far til barnet reise sak uten begrensninger av tidsfrister eller andre vilkår.

Det er etter gjeldende rett ikke krav om biologisk tilknytning for at menn skal kunne påta seg farskap.

Ønsket om senere å reise sak med påstand om endring av farskap, vil særlig være aktuelt i forbindelse med samlivsbrudd. I tilfeller hvor mannen har hatt kunnskap om den manglende biologiske tilknytningen helt fra farskapet ble etablert, finner departementet det ikke rimelig at han flere år senere skal kunne reise sak om endring av farskapet. Saksanlegg på dette tidspunktet vil sjelden begrunnes med hensynet til barnets beste. Departementet slutter seg til utvalgets vurdering av at det er i barnets interesse at mannen gis en ettårsfrist til å vurdere å reise sak om farskapet. Dersom mannen i løpet av denne perioden ikke tar skritt for å få endret det juridiske farskapet, mener departementet det er rimelig at han ikke senere skal kunne forandre mening.

Da det ble åpnet for å gjenoppta farskapssaker i 2002, ble det mulig å reise endringssak for alle som tidligere hadde blitt urettmessig dømt til å være far eller hadde påtatt seg farskap de senere hadde tvilt eller angret på, samt for menn som hadde blitt fedre i ekteskap, men likevel tvilte på farskapet. Departementet antar at en gjeninnføring av frister dermed i første rekke vil ramme farskap som har blitt etablert etter 2002. Dersom fedre først nå får kunnskap om at det hefter tvil om farskap fastsatt lang tid tilbake, vil fristen for saksanlegg begynne å løpe når faren fikk kunnskapen.

Departementet legger til grunn at søksmålsfristene som nå foreslås gjeninnført er i tråd med Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK). Det følger av praksis fra Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) at domstolen aksepterer søksmålsfrister som begrensning for gjenopptakelse av farskap ut fra ønsket om å sikre den juridiske stabiliteten i familierelasjoner og for å beskytte barnets interesser. Tidsfrister er i seg selv ifølge EMD ikke i strid med menneskerettskonvensjonen.

Departementet understreker at forslagene er begrunnet ut fra samfunnsmessige hensyn, og at den utpekte farens muligheter til senere å få gjenopptatt en farskapssak ved nye opplysninger er ivaretatt.

Utvalgets forslag innebærer en vesentlig begrensning i adgangen til å reise sak om endring av farskap. Det kan diskuteres om lengden på tidsfristen er rimelig, eller om den bør være to eller tre år. Departementet mener det er rimelig at menn som påtar seg farskap eller unnlater å reise sak om endring

av farskap, selv om de vet at de ikke er biologisk beslektet eller er usikre på det, blir bundet av denne beslutningen. Hensynet til mannens mulighet til å angre, anses ivaretatt ved at fristen begynner å løpe ett år etter at han fikk kunnskap om at en annen kan være far til barnet.

Departementet mener det styrker barneperspektivet i barneloven at det gjeninnføres tidsfrister for mor, far og påstått far om å reise sak om endring av farskap, men at loven ikke oppstiller noen tidsfrist for barnet.

Forslaget om at barnet skal kunne få kunnskap om biologisk farskap uten at det får konsekvenser for det juridiske farskapet, vil korrespondere godt med barnets rettigheter etter bioteknologiloven og adopsjonsloven.

Adgangen til gjenopptakelse av tidligere dommer videreføres

Etter at barneloven ble endret i 2003 med egne regler om gjenopptakelse og opphevelse av tidsfrister, kunne saker som tidligere var avgjort av domstolen uten DNA-analyse kreves gjenopptatt. Sakene var tidligere avgjort på bakgrunn av morens vitnemål og den tids rettsmedisinske blodtypingssystemer. I saker hvor fastsatte farskap senere har blitt endret, har mennene kunnet søke om tilbakebetaling av barnebidraget. Fram til 1. januar 2007 ble beløpet refundert krone for krone, men etter en lovendring blir nå beløpet som tilbakebetales indeksregulert.

Utvalget har ikke foreslått å endre regelen som gir adgang til gjenopptakelse av farskapsdom som har blitt avsagt av retten uten at det forelå DNA-analyse. Departementet slutter seg til at særreglene som gjelder gjenopptakelse av saker som har vært behandlet av domstolen, bør videreføres.

1.3.2 Endring av farskap ved administrativ behandling

1.3.2.1 GJELDENE RETT

Farskap som følger av pater est-regelen etter barneloven § 3 eller erkjennelse etter § 4, kan under gitte forutsetninger endres etter barneloven § 7. Administrativ endring etter denne bestemmelsen forutsetter at alle berørte parter er enige om at farskapet skal endres, og at Arbeids- og velferdsdirektoratet «finn det truleg» at mannen som har erkjent farskapet er far til barnet. Det er ikke nødvendig med barnets samtykke til endring av farskapet, heller ikke etter fylte 18 år. Normalt vil det pålegges DNA-analyse i disse sakene.

1.3.2.2 UTVALGETS FORSLAG

Utvalget går i hovedsak inn for å videreføre gjeldende rett.

Utvalget foreslår at DNA-analyse må bekrefte at mannen som har erkjent farskapet er biologisk far, før arbeids- og velferdsetaten fatter vedtak om farskap.

Utvalget foreslår videre en tilføyelse i barneloven § 7 som krever barnets samtykke fra fylte 18 år.

1.3.2.3 DEPARTEMENTETS VURDERINGER OG FORSLAG

Departementet slutter seg til utvalgets forslag. I saker hvor barn fødes i utlandet og det er nødvendig å endre farskap i medhold av barneloven § 7 for å etablere juridisk farskap for den norske mannen, krever Arbeids- og velferdsetaten i dag rutinemessig DNA-analyse for å sikre at det juridiske farskapet plasseres hos den biologiske faren. Departementet finner det rimelig at loven oppstiller krav om bekrefte DNA-analyse for at arbeids- og velferdsetaten skal fatte vedtak om endring av farskap. Dette vil sikre at i tilfeller hvor arbeids- og velferdsetaten fatter vedtak om endring av farskap, vil det juridiske og biologiske farskapet bli sammenfallende.

I tilfeller hvor et barn over 18 år ikke samtykker til administrativ endring av farskapet, finner departementet det rimelig at det overlates til partene selv å bringe saken inn for domstolen for rettslig behandling av spørsmålet. Dette er samme instans som behandler saken når barnets far eller mor ikke frivillig vil medvirke til farskapsfastsettelse. Departementet finner det mest formålstjenlig at prøve for DNA-analyse først innhentes etter at de andre vilkårene for å endre farskap etter § 7 er oppfylt. Dersom ikke samtykke fra alle berørte parter foreligger, må partene bringe saken inn for domstolen.

1.4 Barnets rett til kunnskap om biologisk far

1.4.1 Departementets vurderinger og forslag

Utvalget foreslår en ny bestemmelse som gir barnet rett til kunnskap om sin biologiske far, uten at dette endrer det juridiske farskapet.

Forslaget må sees i sammenheng med forslag om å begrense adgangen til å reise farskapssak. Utvalget foreslår å innføre tidsfrist også for barn over 18 år som ønsker å reise sak om endring av farskap. Dette forslaget ivaretar barnets behov for å få kunnskap om biologisk tilknytning, selv om muligheten for å reise endringssak er stengt. Regelen vil ha en begrenset betydning dersom adgangen til å reise endringssak uten frister opprettholdes, fordi barnet da alltid kan reise sak. Formålet vil nå bli begrenset til at det kan pålegges DNA-analyse i tilfeller hvor ikke alle parter vil avgi prøve for analyse frivillig. Barnet vil da få kunnskap om biologisk tilknytning uten at juridisk foreldreskap samtidig endres. At det juridiske foreldreskapet ligger fast, vil likevel være avhengig av at

de andre partene ikke reiser sak om endring av farskap. I mange tilfeller vil resultatet av DNA-analysen trolig innebære kunnskap om farskapet som tilsier at endringssak kan reises etter § 6.

Det kan imidlertid reises spørsmål om forslaget har noen selvstendig betydning når barnets rett til å reise endringssak opprettholdes uten tidsbegrensning. Departementet finner imidlertid intensjonen bak forslaget godt begrunnet ut fra et barneperspektiv.

Det var særlig barnets rett til kunnskap om biologisk opphav som var begrunnelsen for å oppheve tidsfristene. Det ble i denne sammenheng vist til FNs barnekonvensjon. Barnets rett til kunnskap om biologisk tilknytning vil etter departementets mening bli ivaretatt gjennom forslaget om at barnet skal kunne få kunnskap om biologisk tilknytning, uten at dette trenger å gi seg utslag i endring av juridisk farskap. Det skal imidlertid bemerkes at dersom faren ikke har hatt kunnskap om at han ikke er far tidligere, vil han på bakgrunn av resultatene fra DNA-analysen kunne reise sak for å endre farskapet innenfor gjeldende tidsfrister. I tilfeller hvor den juridiske faren i lang tid har vært i tvil om farskapet, vil fristen for å reise sak begynne å løpe fra tvilen oppsto, jf. den foreslåtte ordlyden i § 6 andre ledd: «vart kjend med opplysningar som tyder på at ein annan kan vere far til barnet», og ikke fra han ble kjent med resultatet av DNA-analysen som barnet har bedt om.

1.5 Etablering av morskap

1.5.1 Gjeldende rett

Det offentlige har ikke ansvar for å få fastsatt hvem som er mor til et barn i tilfeller hvor dette ikke er kjent.

Det offentlige har etter barneloven § 5 bare ansvar for at det skal fastsettes farskap og medmorskap til barn. Det offentliges manglende ansvar for å fastslå hvem som er mor til et barn har tidligere bare vært en aktuell problemstilling når det gjelder hittebarn. Spørsmålet har nå blitt aktuelt med tanke på barn født av surrogatmor i utlandet, som senere er tatt med til Norge av en juridisk forelder som er bosatt her. I disse tilfellene har det fram til nå vært mulig å registrere barnet med juridisk far i folkeregisteret, mens morskap ikke registreres.

1.5.2 Utvalgets forslag

Utvalget går inn for at det offentlige skal ha en plikt til å klarlegge morskap i tilfeller hvor barnet blir registrert i folkeregisteret uten at morens identitet oppgis. Utvalget foreslår på denne bakgrunn å lovfeste en offentlig plikt til å klarlegge morskap i § 5 nytt tredje ledd.

1.5.3 Departementets vurderinger og forslag

PLIKT FOR DET OFFENTLIGE TIL Å KLARLEGGE MORSKAP FOR BARN FØDT I UTLANDET

Prinsippet om at kvinnen som føder barnet regnes som barnets mor stammer fra romerretten og legges til grunn for etablering av morskap i de fleste land i verden. Departementet finner ikke grunn til å fravike regelen.

Utvalget drøftet om det offentliges ansvar for å fastsette foreldreskap skal utvides til å omfatte morskap. Spørsmålet om en mulig plikt til å fastsette morskap må sees i sammenheng med muligheten for å få barn ved hjelp av avtaler med surrogatmødre i utlandet.

Utvalget reiser spørsmålet om det er akseptabelt at barn kan registreres i folkeregisteret uten tilknytning til en juridisk mor, eller om det offentlige skal pålegges en aktivitetsplikt slik som det i dag er i farskapsaker.

Barnekonvensjonen artikkel 7 slår fast at barnet har, så langt det er mulig, rett til å kjenne sine foreldre og få omsorg fra dem.

Departementet kan vanskelig se at det kan være i barnets interesse å holde identiteten til kvinnen som har født barnet skjult for det aktuelle barnet.

Med økende fokus på retten til å kjenne sitt biologiske opphav, framstår det for departementet som lite aktuelt å ha en ordning der det offentlige bare har plikt til å fastsette farskap, men ikke morskap. At dette spørsmålet ikke tidligere har vært drøftet, skyldes at etablering av morskap tidligere har vært gitt.

Det offentliges rolle vil i første rekke være at den kjente forelderen, mor eller far, innkalles til offentlig myndighet for å forklare seg. Utvalget har gått inn for at arbeids- og velferdsetaten bør ha denne oppgaven også når det gjelder å kartlegge morskap. Arbeids- og velferdsetaten er i dag bidragsfogd og utfører oppgavene som det offentlige har i forbindelse med å fastsette farskap.

Det offentlige skal innkalle vedkommende forelder til samtale og redegjøre for viktigheten av at det fastsettes foreldreskap til barnet, samt oppfordre forelderen til å navngi barnets far/mor. Arbeids- og velferdsetaten har imidlertid ingen tvangsmidler, og saken må henlegges dersom den kjente forelderen nekter å oppgi/ikke kjenner navnet på barnets biologiske far/mor.

HJEMMEL FOR DET OFFENTLIGE TIL Å REISE SAK OM MORSKAP

I saker hvor faktum er uklart, foreslås det at arbeids- og velferdsetaten får myndighet til å reise sak om morskap for å oppfylle plikten i § 5. Dette foreslås lovfestet i § 29 b nytt tredje ledd.

Departementet legger stor vekt på hensynet til barnets beste, som tilsier at feilregistrering av morskap i folkeregisteret bør unngås. Departementet slutter seg til utvalgets forslag og går inn for at det offentlige skal ha ansvar for at morskap til barn skal klarlegges i de tilfeller hvor det ikke oppgis mor ved registrering av barnet i folkeregisteret.

I tilfeller hvor folkeregistermyndigheten retter en registrering av morskap i folkeregisteret fordi den framstår som feilaktig, vil det være nødvendig at det offentlige tar skritt for å få klarlagt hvem som er mor til barnet. Det kan da oppstå behov for at sak kan bringes inn for domstolen for full bevisbedømmelse. I disse tilfellene må faktum rundt fødselen klarlegges, fordi DNA-analyse ikke vil kunne bekrefte juridisk morskap.

Departementet legger til grunn at reglene om registrering av foreldreskap til barn født i utlandet nå er tydeliggjort for berørte etater, slik at det i liten utstrekning vil være behov for at det offentlige skal reise sak.

REGLER OM NÅR MORSKAPSSAK KAN REISES FOR NORSKE DOMSTOLER

Departementet legger til grunn at det i tiden framover vil kunne oppstå tvister om morskap med internasjonalt tilsnitt her i landet. Dette kan være tilfeller hvor norske par eller enslige inngår avtaler om surrogati i utlandet, og det senere oppstår tvister om morskapet.

Som følge av økt internasjonalisering og tilgang til ulike former for assistert befruktning i ulike land med ulike regelsett, er det behov for nærmere lovregulering av når saker om morskap kan behandles av norske domstoler. Departementet slutter seg til utvalgets vurdering av kravene til tilknytning for at norsk domstol skal ha kompetanse til å behandle sak om morskap. Dersom norsk domstol har kompetanse etter forslaget til ny § 81 a, følger det av barneloven § 84 at saken skal avgjøres etter norsk rett.

1.6 Forenkling av saksbehandlingsreglene

1.6.1 Departementets vurderinger og forslag

1.6.1.1 SAMORDNING AV BEGREPENE VED OMTALE AV ARBEIDS- OG VELFERDSETATEN

Barnelovens farskapskapitler bruker begrepene tilskotsfut (bidragsfogd), Arbeids- og velferdsdirektoratet og det organ i arbeids- og velferdsetaten som Arbeids- og velferdsdirektoratet bestemmer. Det er imidlertid stort sett samme organ innen etaten som utfører oppgavene, og utvalget foreslo derfor å erstatte «det organ i Arbeids- og velferdsetaten som Arbeids- og velferdsdirektoratet bestemmer» og «Arbeids- og velferdsdirektoratet» med «Arbeids- og velferdsetaten».

Arbeidsdepartementet har imidlertid påpekt at i tilfeller hvor lov eller forskrift delegerer myndighet til etaten, bør betegnelsen være Arbeids- og velferdsdirektoratet, fordi dette vil være mer i tråd med arbeids- og velferdsforvaltningsloven § 5. Arbeidsdepartementet opplyser at dette gjelder §§ 4 andre ledd andre og tredje punktum, 6, 6 a, 7, 11, 13 og 29 b nytt tredje ledd. Departementet går inn for å benytte «Arbeids- og velferdsetaten» i de øvrige bestemmelsene, dvs. §§ 4 andre ledd første punktum, 10 og 70, samt i overskriften til § 11.

For øvrig legger departementet til grunn at arbeids- og velferdsetaten selv bestemmer hvilket organ innen etaten som skal utføre de ulike oppgavene som følger av barneloven.

1.6.1.2 ORDNINGEN MED FARSKAPSFØRELEGG OPPHEVES

Det vil innebære en vesentlig forenkling av lovteksten å oppheve ordningen med farskapsforelegg.

Departementet mener at det ikke er nødvendig å opprettholde ordningen med farskapsforelegg for å dekke behovet for å kunne erkjenne farskap uten personlig frammøte, men at det bør åpnes for at farskap kan erkjennes ved rekommandert sending fra arbeids- og velferdsetaten. Når det offentlige har ansvar for farskapsfastsettelsen, bør det foreligge rutiner som sikrer at det juridiske og biologiske farskapet er sammenfallende. Departementet mener det i disse tilfellene bør stilles vilkår om at biologisk farskap er påvist ved DNA-analyse. Dette kan gjøres ved en henvisning til § 11 andre ledd, hvor arbeids- og velferdsetaten skal oppfordre mannen som DNAanalysen utpeker som far, til å erklære farskap. Det er en forutsetning at vilkårene i § 4 er oppfylt, ved at moren enten har oppgitt mannen som far eller godkjenner erklæringen i ettertid. Dersom mannen ikke erklærer farskapet eller moren ikke godtar erklæringen, sendes saken til retten på vanlig måte.

Departementet går inn for å oppheve ordningen med farskapsforelegg, men ønsker likevel å beholde muligheten til å erklære farskap uten personlig frammøte. Forslaget innebærer endringer i §§ 11, 13 og 26. Det foreslås å oppheve § 12 i sin helhet.

1.6.1.3 LEGE OG JORDMORS OPPLYSNINGSPLIKT I FARSKAPSSAKER OPPHEVES

Legen eller jordmoren som har hatt moren til svangerskapskontroll, har plikt til å gi Arbeids- og velferdsdirektoratet opplysninger om svangerskapet og farskapet som departementet fastsetter i forskrift.

Lege og jordmors opplysningsplikt i farskapssaker som behandles av arbeids- og velferdsetaten anses som overflødig, og departementet går som følge av dette inn for at opplysningsplikten oppheves.

1.6.1.4 MOR BØR FREMDELES SAMTYKKE TIL HENLEGGELSE AV FARSKAPSSAK

Utvalget foreslår at det ikke lenger skal være en forutsetning at moren samtykker til henleggelse av farskapssaken når barnet dør kort tid etter fødselen.

Arbeids- og velferdsdirektoratet påpeker i sin høringsuttalelse at det i dag kreves samtykke fra barnets mor i alle saker, og at det bare er i tilfeller hvor den oppgitte faren ikke kan identifiseres at saken henlegges uten samtykke. Det vil i disse tilfellene være opp til domstolen å vurdere om ytterligere skritt bør tas for å få fastsatt farskapet. Direktoratet påpeker at det vil være mer hensiktsmessig at saken oversendes retten, framfor at vedtaket påklages når mor er uenig. Etter at klageadgangen er uttømt, vil moren kunne reise sak for domstolen.

Departementet slutter seg til Arbeids- og velferdsdirektoratets synspunkt om at det er mest hensiktsmessig at saken oversendes domstolen, i tilfeller hvor moren ikke ønsker at det offentlige skal henlegge saken. Det anses som en stor påkjenning for kvinnen selv å måtte reise sak for domstolen, dersom hun ikke er enig i henleggelsen. Det legges til grunn at disse sakene oppstår sjelden.

1.7 Endringer i prosessreglene

1.7.1 Departementets vurderinger og forslag

BESTEMMELSEN SOM FORBYR BEVISFØRING OM PARTENES SEKSUELLE FORHOLD OPPHEVES

Utvalget foreslår å oppheve barneloven § 22, fordi bestemmelsen anses som unødvendig ved siden av det generelle forbudet mot bevisføring om seksuell adferd i tvisteloven § 22-6, der det er gitt en unntaksbestemmelse i første ledd.

Departementet slutter seg til utvalgets vurdering.

ORDLYDEN I § 24 OM BLODPRØVER ENDRES FOR Å SAMSVARE MED BRUK AV DNA-ANALYSE

Metodene for prøvetaking til bruk for DNA-analyse er vesentlig endret. Tidligere var blodprøver eneste typen prøver som ble benyttet for analyse i farskapssaker. I dag kan DNA-analyse foretas av prøver tatt av munnslimhinnen med vattpinne. Barneloven gir imidlertid bare hjemmel for blodprøvetaking, slik at dette er eneste alternativet i tilfeller hvor det er behov for at retten skal pålegge prøvetaking. Utvalget foreslår enkelte endringer i barneloven § 24 med sikte på å bringe bestemmelsen i samsvar med utviklingen av prøvetaking og bevisføring i farskapssaker.

Departementet slutter seg til utvalgets forslag, og legger videre vekt på at den foreslåtte ordlyden ikke viser til noen spesifikk type prøve, slik at også videre teknisk utvikling på området vil være omfattet.

REGLENE OM TVANGSBOT FOR Å GJENNOMFØRE BLODPRØVETAKING OPPHEVES

Etter gjeldende rett kan retten vedta å granske blodtypen eller andre arvermerker hos mor, barn og de mennene som er part i saken etter barneloven § 24. Pålegget kan gjennomføres ved tvangsbót eller ved at politiet henter vedkommende til prøvetaking hos lege. Dersom vedkommende motsetter seg prøvetaking, er det mest praktiske virkemiddelet å hente ham eller henne med politiets hjelp. Retten fatter avgjørelse om tvangsmidler ved kjennelse.

Departementet slutter seg til utvalgets synspunkt om at tvangsbót er et upraktisk og forsinkende element ved siden av adgangen til henting av en person som ikke vil avgi prøve frivillig, og foreslår derfor at reglene om tvangsbót i § 24 tredje ledd oppheves.

1.7.2 *Hvilken lege skal forestå prøvetaking for DNA-analyse*

1.7.2.1 DEPARTEMENTETS VURDERINGER OG FORSLAG

Utvalget foreslår at det presiseres i loven at den offentlige legen som har plikt til å gjennomføre prøvetakingen, er kommunelegen eller dennes stedfortreder.

Etter at fastlegeordningen ble innført, vil de fleste kunne henvende seg til sin egen fastlege for prøvetaking. Fastlegen har en tilknytning til det offentlige som gjør det hensiktsmessig at det er fastlegen som i utgangspunktet gjennomfører denne typen prøver.

Å være oppgitt som mulig far kan imidlertid oppleves belastende for menn som ikke ønsker å påta seg farskapet. Departementet mener det er rimelig at enkelte menn i denne situasjonen ønsker å benytte en annen lege enn fastlegen, for å få avgitt nødvendige prøver. I disse tilfellene bør kommunelegen kunne inngå avtale med en lege i kommunen som kan ta disse prøvene. Departementet går som følge av dette inn for en mindre justering av lovteksten som foreslås av utvalget, jf. forslaget § 24.

1.7.3 *Alternativt verneting når kvinnen eller barnet bor på sperret adresse mv.*

1.7.3.1 DEPARTEMENTETS VURDERINGER OG FORSLAG

Departementet deler Arbeids- og velferdsdirektoratets bekymring for at det offentlige ved å reise sak om farskap i mindre kommuner kan bidra til å avsløre identiteten til kvinner som har sperret adresse eller har fått tillatelse til å benytte fiktive personopplysninger.

Det foreslås at det åpnes for Oslo som alternativt verneting i tilfeller hvor moren eller barnet bor på

sperret adresse eller det er søkt om eller gitt tillatelse til å benytte fiktive personopplysninger.

Reglene om verneting i farskapsaker er i dag preseptoriske. Den foreslåtte endringen om alternativt verneting forutsetter at arbeids- og velferdsetaten skjønnsmessig tar stilling til om sak skal reises ved verneting som følger av lovens hovedregel, eller om sak skal reises ved Oslo tingrett. Det bør her legges vekt på det ordinære vernetingets geografiske størrelse. Departementet understreker at det skal legges avgjørende vekt på hensynet til kvinnen og barnets sikkerhet i den konkrete saken. Det vises til forslaget § 15 nytt andre ledd.

1.8 Regelteknisk endring i barneloven § 78

Etter departementets vurdering bør inkurien fra 2006 rettes opp. Departementet foreslår at barneloven § 78 fjerde ledd endres slik at motregningsretten også gjelder endringer framover i tid. Dette gjøres ved at formuleringen «andre ledd» tas ut.

2. Komiteens merknader

2.1 Innledning

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, lederen Gunn Karin Gjøl, Kåre Simensen, Arild Stokkan-Grande og Lene Vågslid, fra Fremskrittspartiet, Solveig Horne, Øyvind Korsberg og Ib Thomsen, fra Høyre, Linda C. Hofstad Helleland og Olemic Thommessen, fra Sosialistisk Venstreparti, Rannveig Kvifte Andresen, fra Senterpartiet, Olov Grøtting, og fra Kristelig Folkeparti, Øyvind Håbrekke, viser til forslagene i Prop. 105 L (2012–2013) om endring av lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre (barnelova).

Komiteen mener at hovedhensynet i loven må være barnets beste og barnets rett til å kjenne sitt biologiske opphav.

2.2 Fastsettelse av farskap

Komiteen viser til at det siden 1. januar 2006 har vært slik at farskap kunne fastsettes ved ensidig erklæring fra en mann som er registrert på samme adresse som moren i folkeregisteret. Dette gjelder selv om moren ikke er enig i farskapsfastsettelsen. Komiteen støtter regjeringens forslag om å oppheve regelen, slik at det er nødvendig at både mor og far er enige for at farskap skal kunne fastsettes ved erkjennelse. Komiteen mener at etablering av farskap innebærer vesentlige og omfattende konsekvenser og bør derfor ikke fastsettes med bakgrunn i en adresse eller en ensidig erklæring fra denne ene forelderen.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, støtter regjeringen i dennes beslutning om å beholde pater est-regelen. Flertallet peker på at også farskapsutvalget foreslo å beholde regelen, og begrunner det med at den har dype røtter i det norske samfunnet og har hatt alminnelig tilslutning her i landet over generasjoner. Flertallet er også enig i at den sikrer en stor gruppe barn trygge sosiale og juridiske rammer fra starten av livet, og at regelverket fungerer godt. Flertallet mener videre at regelen også fungerer godt økonomisk og administrativt, og en opphevelse av loven vil føre til mye unødvendig byråkrati.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti viser til at farskap til nesten halvparten av barna som årlig fødes i Norge fastsettes etter pater est-regelen, som legger til grunn at morens ektemann er faren til barna hun føder. Disse medlemmer mener at far bør defineres ut fra sitt forhold til barnet, ikke ut fra forholdet til barnets mor, og at pater est-regelen derfor bør fjernes.

Disse medlemmer viser til at Barnelovutvalget i NOU 1977:35 Lov om barn og foreldre (barnelova) foreslo å oppheve pater est-regelen. Forslaget innebar at alle farskap skulle fastsettes ved erkjennelse eller dom. Hensikten var å redusere skillet mellom barn født i ekteskap og barn født utenfor ekteskap. Barnelovutvalget mente også det ville være

«verdifulle at begge foreldre i alle fall én gang skriver under et dokument som viser at de påtar seg foreldreansvaret».

Disse medlemmer viser til at barn i dag fødes inn i ulike familieforhold. Ved å oppheve pater est-prinsippet vil man derfor få en ryddigere lovgivning som synliggjør fedres ansvar og som er bedre tilpasset dagens virkelighet.

Disse medlemmer vil i denne sammenheng vise til Dokument 8:41 S (2011–2012), Innst. 259 S (2011–2012) om en pappastrategi for etablering av likeverdig foreldreskap hvor disse partier fremmet forslag om å oppheve pater est-prinsippet i barneloven.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å avskaffe 'pater est'-bestemmelsen i barneloven.»

2.3 Endring av farskap

Komiteen mener at det i dag er for enkelt å endre farskap, idet farskap kan endres administrativt dersom en annen mann erkjenner farskap og erkjen-

nelsen blir godtatt skriftlig av moren og den som har vært regnet som far. Komiteen støtter derfor et lovfestet krav om DNA-analyse som bekrefter farskapet, for at arbeids- og velferdsetaten skal kunne fatte vedtak om endring av farskap. Komiteen støtter styrkingen av barnets rettigheter gjennom forslaget om at saken sendes til domstolen for avgjørelse, dersom et barn over 18 år ikke samtykker til endring av farskapet.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, støtter regjeringen i å gjeninnføre tidsfrister for å reise endringssak om farskap etablert ved pater est-regelen eller erkjennelse som var lovfestet fram til 2003. Flertallet påpeker at det er hensynet til stabilitet over tid for barnet som taler for at tidsbegrensning igjen innføres når det gjelder adgangen til å få endret farskap. Flertallet mener at det i tilfeller hvor en mann har hatt kunnskap om at den biologiske tilknytningen ikke har vært til stede, så er det ikke rimelig at han etter flere år, eksempelvis ved et samlivsbrudd, kan reise sak om endring av farskap. Flertallet mener derfor at en tidsfrist i slike tilfeller vil være til barnets beste. Flertallet understreker at det ikke foreslås noen tidsfrist for barnet, slik at barnet selv alltid kan reise sak om endring av farskap.

Komiteen viser til at regjeringen foreslår å gjeninnføre tidligere frister for foreldrenes og tredjemanns adgang til å anlegge sak om endring av farskap fastsatt ved pater est-regelen eller erkjennelse. Fristene ble opphevet i 2002.

Komiteen er enig i at det vil finnes tilfeller hvor det oppstår vanskelige dilemmaer om hvorvidt det bør reises sak for å avklare farskap. Komiteen er enig i at dette kan være krevende for barnet og for andre parter i saken. Komiteen vil likevel minne om at det uansett alltid vil være opp til de voksne som er involvert i saken å opptre klokt og sette hensynet til barnets beste først. Innføring av de foreslåtte tidsfristene regulerer kun adgangen til å reise sak for retten. Partene har uansett full mulighet til å gjøre sine antakelser og spørsmål gjeldende for barnet eller øvrige parter i saken. Hensynet til barnets totale situasjon vil uansett først og fremst måtte ivaretas av de involverte voksne.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Høyre og Kristelig Folkeparti viser til proposisjonen hvor det heter:

«Det finnes begrenset kunnskap om hvordan lovendringen har virket, ut over Rettsmedisinsk Instituttets opptelling av antall rettssaker det første året etter lovendringen.»

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti vil peke på at regjeringen på et svært tynt grunnlag fremmer en lovendring som er svært dyptgripende i fundamentale mellommenneskelige forhold ved at den begrenser adgangen til å ta opp saker om foreldreskap. Det synes som om det eneste argument for lovendring ligger i at to tredjedeler av sakene som har vært reist, har bekreftet det eksisterende juridiske farskap. Disse medlemmer mener det er en svært forenklet slutning hvis man på generelt grunnlag konkluderer med at alle disse sakene var unødvendige, ikke burde vært reist, eller ikke har vært til barnets beste. Disse medlemmer viser til at det fortsatt vil være anledning til å reise saker innenfor fristen. Det er heller ikke drøftet om en tidsfrist vil skape et press som fører til at saker reises som kanskje ellers ville vært unngått. Disse medlemmer vil peke på at denne type saker kan være svært ulike og komplekse. Selv om sannheten for svært mange, både voksne og barn, ofte vil være frigjørende og positiv over tid, er det ikke mulig på generelt grunnlag å si hva som er til barnets beste i det enkelte tilfellet, slik regjeringen synes å forutsette. Det gjelder enten utfallet skulle være en avkreftelse eller bekrefte av et eksisterende juridisk farskap.

Disse medlemmer viser også til statsrådets svar til komiteen datert 8. mai 2013 (vedlegg), hvor det fremkommer at departementet ikke kjenner til konkrete eksempler på negative erfaringer med fravær av en tidsfrist som har vært problematiske for barn. Disse medlemmer er forundret over at regjeringen i omtalen og begrunnelsen av forslaget viser en så lettvinnt omgang med et så sterkt statlig inngrep i private forhold som en slik tidsfrist vil være.

Disse medlemmer viser til høringsuttalelsen fra Rettsmedisinsk Institutt (RMI) hvor det heter:

«... ved å gjeninnføre frister og vilkår for å reise sak om endring av farskap risikerer større grad av uklarhet for publikum og helsepersonell om regelverk og rettigheter, samt større grad av uheldige konflikter om hvorvidt vilkår er til stede eller tidsfrister er oversett. RMI tror at dersom det oppstår tvil om farskapet, vil klarhet om forholdet være til gunst for så vel barnet som for registrerte og eventuelle biologiske foreldre. En bestående tvil om dette vil kunne innvirke på foreldrenes relasjon til barnet, og dermed også kunne påvirke barnets livssituasjon på en uheldig måte. RMI støtter ikke utvalgets forslag om å gjeninnføre vilkår og frister for å reise sak om endring av farskap.»

Disse medlemmer er også forundret over de resonnementer som anføres om farskap i denne forbindelse. Det vises i proposisjonen til at par som møtes etter at kvinnen har blitt gravid, kan «bli enige om» at de skal behandle barnet som sitt felles barn.

Disse medlemmer finner grunn til å spørre om det er opplagt hva som er til barnets beste i slike tilfeller. Disse medlemmer viser til at det kan se ut som om det legges til grunn at en mann som i en kortere eller lengre periode av et barns liv inntar en sosial farsrolle alltid vil være en god omsorgsperson, mens man forutsetter at den biologiske far først og fremst er å anse som en trussel mot barnets beste. Disse medlemmer viser til at en slik generalisering er urimelig, og kan det i det praktiske liv være riktig i noen tilfeller og gal i andre.

Disse medlemmer finner også grunn til å minne om at det også i disse tilfellene er en mann som har medansvar for at barnet er blitt til. Disse medlemmer finner grunn til å spørre hvilke signaler dette sender til unge menn om deres ansvar for barn. Det synes som regjeringen legger til grunn at det er omstendighetene som avgjør hvorvidt menn bør føle ansvar og involvere seg når de har satt barn til verden.

Det vises i proposisjonen videre til utlendingssaker hvor norske menn påtar seg farskap til barn som beviselig ikke kan være deres biologiske barn. Disse medlemmer finner det oppsiktsvekkende at det også trekkes paralleller til adopsjon og sæddonasjon for å begrunne en ett års tidsfrist for å reise sak om farskap. Som departementet viser til, er beslutningene til de juridiske fedrene i disse tilfellene irreversible og har følgelig ingen tidsfrist for omgjøringsbegjæringer. Regjeringen mener dette «et stykke på vei kan sammenliknes».

Disse medlemmer viser til at adopsjonsinstituttet er etablert ved nasjonalt lovverk og ved internasjonale konvensjoner for å ivareta barn som lider fordi deres foreldre ikke kan gi dem omsorg. Norsk barnelovgivning bygger på prinsippet om at foreldreansvar følger biologien og adopsjon skal sikre barn i enkelttilfeller hvor det trenger nye foreldre. Sæddonasjon ved assistert befruktning er et unntak fra denne regelen som er etablert for å hjelpe barnløse par. Disse medlemmer mener det er grunn til å spørre om proposisjonen er i takt med barnelovgivningen for øvrig når unntakene nå synes å danne grunnlag for prinsipielle betraktninger om hvem som i helt andre tilfeller bør være å anse som et barns foreldre.

Disse medlemmer mener regjeringens begrunnelser på dette området reiser flere sentrale spørsmål. Hva skal være grunnlaget for foreldreskap og farskap i barnelovgivningen? Bør menn ta ansvar for barn de setter til verden, eller er dette situasjonsbetinget og avhengig av mors beslutninger og andre omstendigheter? Disse medlemmer finner det underlig at menn som har satt barn til verden i de ulike situasjoner proposisjonen beskriver, både skal fritas for ansvar og fratas muligheten til å ta sitt rett-

messige ansvar. Videre er det grunn til å spørre om det er en beslutning/samtykke som er grunnlaget for farskap eller hvorvidt det er et ansvar som følger ved faktisk å ha satt barnet til verden. Disse medlemmer finner grunn til å minne om at mange menn blir fedre uten at det var planlagt eller var resultat av noen beslutning, noen ber mor om å avbryte svangerskapet, andre får ikke kunnskap om farskapet før barnet er født. Dette illustrerer det uheldige ved at det i barnelovgivningen introduseres en tenkning der beslutninger og samtykke betones, og der det skapes uklarhet om det prinsipielle grunnlaget for farskap og grunnlaget for menns ansvar overfor sine barn.

Disse medlemmer ser på denne bakgrunn ikke behov for slike tidsfrister og vil på denne bakgrunn ikke støtte regjeringens forslag til endring av § 6.

Disse medlemmer viser til at forslaget om innføring av ny § 6 a har sitt utgangspunkt i farskapsutvalgets opprinnelige forslag om å innføre tidsfrist også for barns rett til å reise endringssak. Disse medlemmer ser derfor ikke behov for å innføre ny § 6 a.

2.4 Biologisk opphav

Komiteen mener at et barn har rett til å kjenne sitt biologiske opphav. Som en følge av dette er det viktig at det er strenge krav til registrering av morskap og farskap. Komiteen støtter regjeringens forslag som omhandler det offentlige plikt til å fastsette farskap og morskap hvor dette ikke er etablert ved fødsel, og at dette er noe som også gjelder når barnet er født i utlandet, men er bosatt i Norge sammen med én av foreldrene. Komiteen er og glad for at det nå foreslås nye regler som strammer opp regelverket med tanke på foreldre som har benyttet seg av surrogati, og fastsettelse av morskap i disse sakene.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Senterpartiet og Kristelig Folkeparti, mener at til tross for at det bør være en rett for alle barn å kjenne sitt biologiske opphav, så kan ikke alt lovreguleres. Flertallet peker på at foreldre har et stort selvstendig ansvar i å fortelle sine barn hvordan de er blitt til, og hvilke biologiske tilknytninger de har. Flertallet peker på at de aller fleste barn vil ha godt av at deres foreldre opplyser om slike eventuelle biologiske tilknytninger på et så tidlig tidspunkt som mulig, men mener likevel at ikke alt kan lovreguleres og at noe må overlates til foreldrene selv.

Komiteen vil understreke hvor viktig det er at barn har rett til å få vite hvem som er deres biologiske opphav. Komiteen viser til at ifølge norsk lov, Den

europiske menneskerettskonvensjon (EMK) og FNs barnekonvensjon har alle barn rett til å få vite hvem som er far og mor.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet støtter et fortsatt forbud mot surrogati i Norge, men merker seg at det er vesentlige utfordringer knyttet til etablering av morskap i en del slike saker. Disse medlemmer viser til proposisjonens side 36, hvor følgende fremkommer fra Landsforeningen for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner (LLH):

«I USA er det vanlig å legge inn en klausul i avtalen mellom surrogatmor og de blivende juridiske foreldrene at disse kan bli erstatningspliktige dersom de oppgir surrogatmorens identitet. Dette er for å sikre surrogatmoren mot å kunne bli gjort juridisk ansvarlig for barnet.»

Dette er en utfordring som en ikke uten videre kan avfeie ved å vise til norsk lovgivning på området, og disse medlemmer kan heller ikke se hvordan regjeringens forslag løser denne utfordringen. I tillegg er det en kjent sak at mange surrogater mottar egg fra en biologisk mor, slik at heller ikke DNA-analyser vil vise noe annet enn at de facto mor er biologisk mor. Når retten til å kjenne sin mor samtidig knyttes opp mot retten til å kjenne sitt biologiske farskap, blir holdningen til regjeringen inkonsekvent, da det med surrogati ofte vil være snakk om å få kjenne sin ikke-biologiske mor. Dette er problemstillinger som disse medlemmer savner grundigere vurderinger omkring.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre viser til Dokument 8:62 S (2009–2010) jf. Innst. 230 S (2009–2010), hvor disse partier tok barns rett til å kjenne sitt biologiske opphav på alvor. Disse medlemmer viser til at altfor mange barn har ukjent far, og at dagens rutiner er for dårlige når det gjelder å få avklart farskap.

Disse medlemmer mener det er viktig å pålegge mødre plikt til å oppgi navnet på barnefar, og mener også det må få konsekvenser for mødre som bevisst lyver om hvem som er barnefaren.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet registrerer at komiteens flertall vegrer seg for å innføre konsekvenser ved bevisst unnlatelse av å bidra med informasjon om barnefar. Disse medlemmer mener at slike holdninger ikke viser noen respekt for EMKs bestemmelse om barnets rett til å vite hvem som er ens biologiske opphav. Disse medlemmer vil påpeke at de rutiner og den dialog som man har i dag, åpenbart ikke fungerer godt nok, og at en derfor må vurdere om det skal innføres strafferettslige konsekvenser i tillegg.

Disse medlemmer vil på denne bakgrunn fremme følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å endre barneloven slik at kvinner gis plikt til å oppgi riktig informasjon om hvem som er eller kan være barnefar.»

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen vurdere om det vil være hensiktsmessig med en strafferettslig konsekvens ved bevisst unnlatelse av å overholde plikten til å bidra med informasjon om barnefar.»

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti viser til at regjeringen ikke foreslår lovendringer for å sikre barnet kjennskap til sin genetiske mor:

«Det følger av § 2 at kvinnen som føder regnes som barnets mor. Dette innebærer at det i tilfeller hvor kvinnen har gjennomgått assistert befruktning med eggdonasjon i utlandet, vil være to ulike kvinner som er juridisk og genetisk mor til det samme barnet. Det offentlige ansvar for klarlegging av morskap etter § 5, vil begrense seg til å gjelde den juridiske moren, altså kvinnen som har født barnet.»

Disse medlemmer viser til at kjennskap til genetisk mor kan ha betydning for identitet og for opplevelsen av å kjenne sin opprinnelse. Kjennskap til genetisk mor kan også ha medisinsk betydning. Det må for øvrig antas å være relevant i forhold til FNs barnekonvensjon § 7.

Komiteens medlem fra Kristelig Folkeparti mener det er grunn til å gå nærmere inn i denne problemstillingen og ber regjeringen vurdere nærmere det offentlige ansvar for å klarlegge hvem som er genetisk mor ved usikkerhet, og/eller at barnets gis en rett til opplysninger om genetisk mor.

2.5 Forenkling av regelverket

Komiteen støtter en forenkling av lovverket som gjør det mer oversiktlig og formålstjenlig. Komiteen gir derfor sin støtte til å oppheve ordningen med farskapsforelegg, forenkling av saksbehandlingsreglene og prosessreglene i farskapssaker bl.a. ved at lege og jordmors opplysningsplikt til Arbeids- og velferdsdirektoratet i farskapssaker oppheves, at bestemmelsen som forbyr bevisføring om

partenes seksuelle forhold oppheves og at reglene om tvangsbort for gjennomføring av blodprøvetaking oppheves.

2.6 Vernet ved sperret adresse

Komiteen viser til at Arbeids- og velferdsdirektoratet har gjort departementet oppmerksom på at de har plikt til å reise sak om farskap, og at de ved å reise sak kan avsløre oppholdssted for mor og barn og dermed sette deres sikkerhet i fare. Komiteen støtter derfor forslaget om at lovens utgangspunkt om vernet der barnet er bosatt, kan fravikes i tilfeller hvor barnet eller kvinnen bor på sperret adresse. Komiteen mener at hensynet til barnet og kvinnens sikkerhet er av større betydning enn hvilken domstol saken skal behandles ved.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre vil også vise til merknader og forslag fra Fremskrittspartiet og Høyre i St. meld. 15 (2012–2013) Innst. 339 S (2012–2013) Vold i nære relasjoner, der en ser med uro på tilfeller der kommunale og offentlige etater har avslørt identiteten til mennesker som lever på hemmelig adresse. Disse medlemmer viser til at dette er tillitsbrudd som kan få alvorlige konsekvenser for enkeltmennesker.

3. Forslag fra mindretall

Forslag fra Fremskrittspartiet og Høyre:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen vurdere om det vil være hensiktsmessig med en strafferettslig konsekvens ved bevisst unnlatelse av å overholde plikten til å bidra med informasjon om barnefar.

Forslag fra Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti:

Forslag 2

Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å avskaffe «pater est»-bestemmelsen i barneloven.

Forslag fra Fremskrittspartiet:

Forslag 3

Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å endre barneloven slik at kvinner gis plikt til å oppgi riktig informasjon om hvem som er eller kan være barnefar.

4. Komiteens tilråding

Tilrådingen fremmes av komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Senterpartiet og Høyre.

Komiteen viser til proposisjonen og til sine merknader og rår Stortinget til å gjøre slikt

vedtak til lov

om endringer i barnelova (farskap og morskap)

I

I lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre gjøres følgende endringer:

Overskriften til kapittel 1 skal lyde:

Kapittel 1. Fødselsmelding

§ 1 a oppheves.

Overskriften til kapittel 2 skal lyde:

Kapittel 2. Kven som er foreldra til barnet

§ 4 skal lyde:

§ 4 Erklæring av farskap eller medmorskap

Når farskap ikkje følgjer av reglane i § 3, kan faren *erklære* farskap under svangerskapet eller etter at barnet er født.

Faren skal *erklære* farskapen skriftleg anten i fødselsmeldinga, eller ved personleg frammøte for

- a) jordmor eller lækjar ved svangerskapskontroll,
- b) folkeregistermyndigheita,
- c) tilskotsfuten, dommare eller arbeids- og velferdsetaten, eller
- d) norsk diplomatisk eller konsulær tenestemann, dersom faren er i utlandet.

Farskap kan òg erklærast ved retur av skjema frå Arbeids- og velferdsdirektoratet, jf. § 11 andre ledd. Arbeids- og velferdsdirektoratet må sende skjema i rekommandert brev eller ved bruk av elektronisk kommunikasjon dersom det er nytta ein betryggande metode for å sikre at skjemaet er mottatt. Erklæringa gjeld berre når ho er gjeven av den som mora har gjeve opp som far, eller når mora skriftleg har godteke erklæringa.

Er den som vil *erklære* farskapen under 18 år, må også dei som har foreldreansvaret for han, skrive under på *erklæringa*.

Er eit barn fødd etter assistert befruktning, kan moras kvinnelege sambuar *erklære* medmorskap etter reglane i paragrafen her. Den assisterte befruktinga må ha skjedd innafor godkjent helsestell, og moras kvinnelege sambuar må ha gjeve samtykke til befruktinga. Berre myndige personar kan gi slikt

samtykke. Regelen i § 3 andre ledd andre punktum gjeld tilsvarande.

§ 4 a skal lyde:

§ 4 a Medmorskap til barnet

Som medmor til barnet skal reknast moras kvinnelege ektefelle eller sambuar, dersom medmorskapen følgjer av ekteskap, *erklæring* eller dom.

Eit barn kan ikkje ha både ein far og ei medmor.

Reglar i lov eller forskrift som gjeld om eller for ein far, gjeld på same vis om eller for ei medmor. *Reglane om etablering og endring av farskap i §§ 6 til 9 og kapitla 3 og 4 gjeld så langt dei høver for fastsetjing og endring av medmorskap.*

Departementet kan ved forskrift gje utfyllande reglar om fastsetjing av medmorskap etter §§ 3 og 4 i denne lova.

§ 5 skal lyde:

§ 5 Ansvar for det offentlege for å få fastsett foreldreskap

Dersom barnet korkje har far eller medmor i samsvare med reglane i §§ 3 og 4, skal det offentlege ta seg av å få fastsett kven som er faren eller medmora, jf. kapittel 3 og 4.

Dersom ein utanlandsk farskap eller medmorskap ikkje vert lagt til grunn etter § 85, har det offentlege ansvar etter første stykket.

Det offentlege skal klargjere kven som er mor til barnet når dette ikkje er kjent.

Departementet kan ved forskrift gje utfyllande reglar om gjennomføring av reglane i paragrafen her.

§ 6 skal lyde:

§ 6 Endring av farskap etter §§ 3 og 4 for domstolane

Barnet kan alltid reise sak for domstolane om farskap etter ekteskap eller erklæring. Er barnet mindreårig, vert saka reist av oppnemnd verje. Er barnet fylt 15 år, kan verja ikkje reise sak utan samtykke frå barnet. Når særlege grunnar talar for det, kan Arbeids- og velferdsdirektoratet reise saka.

Kvar av foreldra kan reise sak om farskapen dersom vedkomande legg fram opplysningar som tyder på at ein annan kan vere far til barnet. Saka må reistast innan eitt år etter at vedkomande vart kjend med opplysningane, likevel slik at fristen tidlegast vert rekna frå tidspunktet då barnet vart født. Retten avgjer i orskurd om vilkåra for å reise sak ligg føre, og kan i orskurd gjere unntak frå eittårsfristen når særlege grunnar talar for det.

Den som meiner at han er far til barnet, kan fram til barnet fyller tre år, reise sak om farskapen dersom han legg fram opplysningar som tyder på at han kan vere far. Retten kan i orskurd gjere unntak frå treårs-

fristen når særlege grunnar talar for det. Reglane i andre stykket andre og tredje punktum gjeld tilsvarende.

Ny § 6 a skal lyde:

§ 6 a *Barnet sin rett til å få kunnskap om sin biologiske far*

Barnet har frå det fyller 18 år rett til å skaffe seg kunnskap om kven som er den biologiske faren, jf. andre stykket, utan at dette endrar farskapen.

Barnet kan krevje at Arbeids- og velferdsdirektoratet gjev pålegg om å levere eigna prøve til DNA-analyse etter § 11 første stykket, og har rett til å få vite resultatet av analysene. Dersom nokon ikkje rettar seg etter pålegget, kan retten gjere vedtak etter § 24 tredje stykket.

Departementet kan ved forskrift gje utfyllande reglar om gjennomføring av reglane i paragrafen her.

§ 7 skal lyde:

§ 7 *Endring av farskap etter §§ 3 og 4 når ein annan mann erklærer farskap*

Farskap i samsvar med § 3 eller § 4 kan endrast ved at ein annan mann erklærer farskapen i samsvar med § 4, når erklæringa er godteken skriftleg av mora og den som har vore rekna for far. Ei slik erklæring gjeld likevel berre når Arbeids- og velferdsdirektoratet finn at DNA-analyse godtgjer at den andre mannen er far til barnet. Dersom barnet er fylt 18 år, kan farskapen ikkje endrast etter denne paragrafen utan samtykke frå barnet.

§ 10 skal lyde:

§ 10 *Oppgåvene til tilskotsfuten*

Når tilskotsfuten får fødselsmelding etter § 1 fjerde stykket fordi farskapen ikkje er fastsett, skal han melde frå til den oppgjevne faren. Erklærer han ikkje farskapen i samsvar med § 4, skal tilskotsfuten om råd få han til å seia kva han meiner om farskapsspørsmålet. Erklærer han farskapen, skal tilskotsfuten melde frå om det til folkeregistermyndigheita. Elles skal arbeids- og velferdsetaten handsame saka vidare.

Tilskotsfuten skal sjølvbedd gjere både mora og den oppgjevne faren kjend med kva for økonomiske og andre rettar og plikter dei har når det gjeld barnet.

Departementet peikar ut tilskotsfut.

§ 11 skal lyde:

§ 11 *Sakshandsaminga i arbeids- og velferdsetaten*

Arbeids- og velferdsdirektoratet kan krevje at mora og den eller dei som kan vere far til barnet, gjev forklaring, og kan gje pålegg om at dei og barnet skal

gje frå seg ei eigna prøve til DNA-analyse. I særlege tilfelle kan den som kan vere far, bli pålagd å gje frå seg ei eigna prøve til DNA-analyse før barnet er født.

Arbeids- og velferdsdirektoratet skal oppmode den mannen som analysen utpeikar som far, til å erklære farskapen.

Døyr barnet kort tid etter fødselen eller andre sterke grunnar talar for det, kan Arbeids- og velferdsdirektoratet leggje bort saka når mora er samd i det.

Dersom Arbeids- og velferdsdirektoratet legg bort saka, kan barnet, mora eller den mannen som meiner at han er far til barnet, sjølv reise sak om farskapen for domstolane.

Departementet kan ved forskrift gje utfyllande reglar om prøvetaking, eigna biologisk materiale og DNA-analyse til bruk i saker om farskap eller slekt-skap.

§ 12 oppheves.

§ 13 skal lyde:

§ 13 *Når saka går til retten m.m.*

Arbeids- og velferdsdirektoratet skal sende stemning til tingretten til avgjerd etter kapittel 4 dersom han som er oppgjeven som far, ikkje har erklært farskapen eller mora ikkje har godteke ei erklæring skriftleg, og saka ikkje er lagd bort etter § 11 tredje stykket.

Endar ei rettssak utan at farskapen vert fastsett, og han heller ikkje vert fastsett seinare, kan Arbeids- og velferdsdirektoratet sende saka til retten på nytt dersom det kjem fram nye opplysningar som tyder på at faren kan vere ein mann som tidlegare ikkje har vore part i saka.

§ 15 nytt andre ledd skal lyde:

Dersom mora eller barnet bur på sperra adresse, jf. lov 16. januar 1970 nr. 1 om folkeregistrering med forskrifter, eller det er søkt om eller gjeve løyve til å nytte fiktive personopplysningar for mora eller barnet, jf. lov 4. august 1995 nr. 53 om politiet § 14 a, kan saka reisast for Oslo tingrett.

§ 22 oppheves.

§ 24 skal lyde:

§ 24 *Prøvetaking og DNA-analyse*

Retten kan gje mora, barnet og kvar mann som er part i saka, pålegg om å gje frå seg ei eigna prøve til DNA-analyse. Er det grunn til å tru at ein mann som ikkje er part, har hatt samleie med mora på den tid ho kan ha blitt med barnet, kan retten vedta slik gransking også hos han når han først har fått sagt si meining. Kommunal-lækjaren peiker ut ein lækjar som har plikt til å ta dei prøvene som trengst.

Er ein som kan vere far til barnet død eller utilgjengeleg av annan grunn, kan retten som prov i ei farskapssak innhente og gjere bruk av biologisk materiale eller prøver som tidlegare er tatt av han. Departementet kan ved forskrift gje utfyllande reglar om innhenting og bruk av slikt materiale.

Lèt nokon vere å rette seg etter påbod etter første stykket eller § 11 første stykket om å kome sjølv eller med barn vedkomande har omsorg for, til *prøvetaking* og *DNA-analyse*, kan retten i *orskurd vedta* at vedkomande skal gripast av politiet og først til lækjar *for prøvetaking*.

§ 26 skal lyde:

§ 26 *Heving av saka*

Retten kan heve saka i orskurd når

- a) ein mann *erklærer* i samsvar med § 4 at han er far til barnet, eller
- b) den oppgjevne faren bur i utlandet og det er uråd å få nok opplysningar til å fastsetje *farskapen*.

§ 29 b nytt tredje ledd skal lyde:

Når det er naudsynt for å oppfylle pliktene etter § 5 tredje stykket, kan Arbeids- og velferdsdirektoratet reise sak om kven som er mor til barnet.

Gjeldende § 29 b tredje og fjerde ledd blir fjerde og femte ledd.

§ 70 sjuende ledd skal lyde:

Foreldra har plikt til å opplyse det organet som skal handsame fastsetjinga av tilskotet, om kva arbeid, utdanning, inntekt og formue dei har, og elles om alt anna som kan ha noko å seie for fastsetjinga av fostringstilskotet. For å fastsetje tilskotet kan organet utan omsyn til teieplikta krevje dei opplysningane som trengst frå arbeidsgjevarar, likningsstell, arbeids- og velferdsetaten og forsikringsselskap, bankar og andre som forvarer eller forvaltar formueverdiar.

§ 78 fjerde ledd skal lyde:

Vert tilskot som er gjort opp, sett ned etter § 74 eller § 76, kan den tilskotspliktige krevje at Innkrevjingssentralen for fostringstilskot gjer frådrag i pålagt lønnstrekk m.m. på den måten og for dei terminane som sentralen finn rimeleg.

§ 80 første ledd femte punktum skal lyde:

Kravet kan setjast ned eller falle bort dersom det er klart at han ikkje hadde rimeleg grunn til å vedgå eller *erklære* farskapen, eller at han burde ha reist sak til endring tidlegare.

§ 81 første ledd skal lyde:

Farskap og medmorskap kan fastsetjast i Noreg etter § 4, § 7 og kapitla 3 og 4

- a) dersom mora var busett i Noreg då barnet vart født,
- b) dersom barnet seinare har busett seg i *Noreg, eller*
- c) dersom den oppgjevne faren eller *medmora* er busett i Noreg.

Ny § 81 a skal lyde:

§ 81 a *Når sak om morskap kan handsamast av norsk doms- eller styresmakt*

Ei sak om morskap kan handsamast etter kapittel 4A og § 5 tredje stykket

- a) dersom barnet er busett i Noreg,
- b) dersom mora var busett i Noreg då barnet vart født, eller
- c) dersom mora seinare har busett seg i Noreg.

II

1. Lova gjeld frå den tid Kongen fastset. Kongen kan setje i verk dei einskilte føresegnene til ulik tid.
2. Fristane i § 6 andre og tredje stykket startar tidlegast å løpe når lova tek til å gjelde.

Oslo, i familie- og kulturkomiteen, den 28. mai 2013

Gunn Karin Gjøl

leder

Olov Grøtting

ordfører

Vedlegg 1**Brev fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet v/statsråden til familie- og kulturkomiteen, datert 8. mai 2013****Prop. 105 L (2012-2013) Endringer i barnelova (farskap og morskap)**

Jeg viser til brev fra familie- og kulturkomiteen 3. mai 2013.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet behandler ikke farskapssaker, og har således ikke direkte kunnskap om enkeltpersoners erfaringer med disse sakene. Saker om endring av farskap etter barneloven § 6 må reises for retten. Det føres domstolsstatistikk over alle farskapssaker, men det er ikke mulig å skille ut endrings-sakene.

Som det er redegjort for i lovproposisjonens fotnote 2 på side 28, foretok Rettsmedisinsk institutt en undersøkelse om tingsrettssakene som ble reist etter lovendringen som trådte i kraft i 2003 om opphevelse av søksmålsfristene. Kun i 36 prosent av disse sakene førte DNA-analyse til at farskap ble endret.

Videre er det i NOU side 72 antatt av Rettsmedisinsk institutt om andelen barn født i ekteskap som har en annen genetisk far enn morens ektefelle: "at denne raten for barn født i Norge de siste 20 årene vil ligge nærmere 1 enn 2 %." Ut over dette er ikke departementet kjent med forskning eller annet tallmateriale på området.

Spørsmålet om det bør være tidsfrister for foreldre og tredjepersoners adgang til å reise endringssak, gjelder vanskelige avveininger mellom foreldres rett til å vite og barnets behov for stabilitet. I NOU 2009:5 er det på side 29 til 35 gjort drøftelser rundt hvordan man finner "en rimelig balanse mellom den biologiske sannhet, som reflekterer genetisk/biologisk foreldreskap, og det sosiale foreldreskap, som reflekterer hvem som faktisk inntar eller ønsker å innta foreldrerollen, leve med og ta seg av barnet."

Ved forslag om gjeninnføring av tidsfristene er det lagt avgjørende vekt på hensynet til barnets behov for stabilitet og forutsigbarhet. I 2/3 av sakene som ble reist det første året, viste det seg at det etablerte, men omtvistede farskapet, også var det biologisk riktige. Fedrene og barna i disse sakene skal fortsette å ha en familierelasjon også etter rettssaken, med de menneskelige belastninger en slik prosess medfører. Barna som opplever at fedrene reiser sak for å fritas for farskap, har ikke samme mulighet for å fremme sine synspunkter i det offentlige rom. Selv om disse barna ikke blir gitt noen stemme i det offentlige, er det ikke vanskelig å forestille seg at det kan være en følelsesmessig belastning at faren reiser sak for å få endret farskapet.

Vedlegg 2**Brev fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet v/statsråden til familie- og kulturkomiteen, datert 15. mai 2013****Endringer i barnelova (farskap og morskap)**

Jeg viser til brev 8. mai 2013 fra familie- og kulturkomiteen med spørsmål om genetisk morskap og behovet for at barnet skal kunne få kunnskap om biologisk far dersom tidsfristen i § 6 ikke gjeninnføres.

1)

Kvinnen som føder regnes etter norsk rett som barnets mor, jf. barneloven § 2. Dette korresponderer også med bioteknologilovens bestemmelser om hvem som gis tilbud om assistert befruktning. Eggdonasjon er ikke tillatt i Norge, jf. bioteknologiloven § 2-15. Som følge av dette, er det etter norsk rett bare en type morskap. Barneloven og bioteknologiloven gir en innbyrdes sammenheng i det norske lovverket.

Prinsippet om at kvinnen som føder er barnets mor, gjelder også når barnet har blitt til med egg donert fra en annen kvinne. Surrogatmødre har etter norsk rett det juridiske morskapet fra barnets fødsel. En eventuell overføring av morskapet må skje etter at barnet er født, etter reglene i adopsjonsloven.

Departementet anser forslaget om en offentlig plikt til å klargjøre juridisk morskap i forslag til § 5 nytt tredje ledd, til langt på vei å være en parallell til den offentlige plikten til fastsettelse av farskap etter § 5 første ledd. Forslaget om klarlegging av morskap innebærer i seg selv en juridisk nyvinning og er en vesentlig endring av gjeldende rett. En offentlig plikt til å klarlegge morskap vil kunne motvirke at barn tas med til Norge uten samtykke fra den opprinnelige moren.

Å utvide plikten til det offentlige til også å omfatte den genetiske moren er ikke utredet, ble ikke foreslått av Farskapsutvalget og har heller ikke vært på høring. Ingen av høringsinstansene har i sine høringsuttalelser påpekt behovet for en slik utvidet plikt.

Departementet har ikke vurdert å utvide utvalgets forslag på dette området. Prinsippet om at kvinnen som føder barnet regnes som barnets mor legges til grunn for etablering av morskap av de fleste land i verden. Så vidt departementet kjenner til, er det bare land som har ordninger med kommersiell surrogati som fraviker fra dette prinsippet. Farskapsutvalget innhentet i forbindelse med sitt arbeid og sine forslag en juridisk betenkning av dr. juris Karl Harald Søvig: Barnekonvensjonen art. 7 Barns rett til å kjenne sitt opphav og knytte rettslige bånd til primære omsorgspersoner. Betenkningen er inntatt som vedlegg til utredningen NOU 2009: 5 Farskap og annen morskap.

2)

Forslag til ny § 6 a gjelder *barnets* rett til å reise sak. Denne bestemmelsen har sammenheng med barnets adgang til å reise sak, og blir ikke berørt av fris-

tene som foreslås gjeninnført for mor, far og påstått far i § 6.

På bakgrunn av uttalelser fra en rekke høringsinstanser, foreslår departementet å videreføre barnets rett til å reise sak om endring av farskap uten tidsbegrensning. Farskapsutvalgets forslag om også å tidsbegrense barnets rett til å reise endringssak blir dermed ikke fulgt opp. Forslaget til ny § 6 a om barnets rett til å få kunnskap om sin biologiske far, får dermed vesentlig mindre betydning enn i Farskapsutvalgets opprinnelige forslag.

Den foreslåtte bestemmelsen vil likevel være viktig i de tilfeller hvor et voksent barn ønsker å få kunnskap om sin genetiske opprinnelse, uten å måtte reise sak med påstand om at det juridiske farskapet skal endres. Forslaget til ny bestemmelse kan et stykke på vei sammenliknes med ordningen for adopsjon og assistert befruktning, der barn over 18 år kan få opplysninger om sin biologiske far uten at det juridiske farskapet endres.

I saker som reises etter den foreslåtte § 6 a kan det imidlertid ikke utelukkes at resultater fra DNA-analysen vil kunne innebære at andre enn barnet får opplysninger som fører til at de reiser sak om endring av farskap etter § 6 forslag til nytt andre eller tredje ledd.

